

Adatok a Hevesi-sík madárvilágához

SOLTI Béla

Gyöngyös, Mátra Múzeum

ABSTRACT: Author writes about his ornithological observations at the flood-area along the Tisza in County Heves (Great-Plain, UTM: DT 56). The observations were performed by him on the fields of the villages Hevesvezekéry, Tarnaszentmiklós, Pély and Kisköre from 1983 till 1986 between the months April - October. He reports on 75 species from this area.

A Tisza mellett elterülő Hevesi-sík, vagy Hevesi-ártér kistájat ÉNY-felől a Hevesi-homokhát, ÉK-en a Borsodi-ártér, DK-en a Tisza határolja, DNY-on pedig csak nehezen különíthető el a Jászsági-síktól.

Megfigyeléseimet szorosabban Hevesvezekéry, Tarnaszentmiklós, Pély és Kisköre községek határában végeztem. A terület nevének megfelelően sík, melyet csak a patakok, csatornák kiemelkedő gátjai, és az utak darabolnak fel. Folyóvizei (a Tiszát nem számítva) a Görbe-ér, Hanyi-ér, a Saj-foki-főcsatorna, a Jászsági-főcsatorna és a Pélyi(12.)-csatorna, nagyobb állóvize csak a Kiskörei-Holt-Tisza. A Hevesvezekéry - Pély közötti rész, az ún. Fertő vizenyős, belvizes terület, ahol nedves rétek, elszórtan nád- és sásfoltok találhatóak. Ezek jó fészkelőhelyei a vízi és vízparti madaraknak. A terület többi része kisebb részben szikes legelő, parlag, nagyobb részt művelt mezőgazdasági terület, ahol többnyire búzát, kukoricát és napraforgót termelnek. Pélytől NY-ra, a Pélyi-csatornán túl rizsföldek találhatóak, ahol nyár végén (aug.-szept.-ben) a gémfélék nagyobb számban is gyülekeznek. Ezek valószínűleg a Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzetről, a Pélyi madárerdőből (ahol költenek) járnak ki ide táplálkozni, főként a fiókák kirepülése után, azokkal együtt. Nagyobb erdő a területen nincsen (a Kiskörétől D-re eső erdő nem vizsgáltam), kisebb erdőfoltok azonban elszórva találhatóak, ezek nemesnyárasok, kocsányos tölgyesek, akácok, ezüsthások, ritkán kőriserdők. A csatornák gátjain belül fűz- és nyárfasorok, a mezőgazdasági területek útjai mentén akác erdősávok vannak. Sok az elszórtan található magányos fűz-, nyár- és ezüstfa is.

A megfigyeléseket 1983-86. években ápr.-okt. között végeztem, az utóbbi két évben több alkalommal BALÁZS Tiborral közösen.

A fajok tárgyalásánál rövidítés céljából az évszámoknál csak a két utolsó számot írom ki, a községeknél pedig a Tarnaszentmiklós = Tszm. és a Hevesvezekéry = Hev. vez. rövidítéseket használom. A községek mellett használt égtáj-jelzés a megfigyelés helyét jelzi a község határon belül. Tarnaszentmiklóstól DDK-re 4-5 km-re van egy Hatrongyos nevű tanya. A legtöbb megfigyelést ennek környékén végeztem, de ezeknél a község nevét már nem írom ki, csak a tanyáét. Ismétlődő, azonos megfigyelési hely esetén az utt = ugyanitt jelzést használom. A zárójelbe tett szám a példányszámot jelzi, ennek hiánya esetén a megfigyelés 1 példányra vonatkozik.

A FAJOK RÉSZLETEZÉSE

Podiceps ruficollis (PALL.) 83. IX. 2. Hatrongyos, Saj-foki-főcsatorna.

Ardea cinerea L. 83. VII.- IX. között Hatrongyosnál a Saj-foki-főcsatorna melletti nyárasban (rezgőnyár) éjszakázott több példány, 83. IX. 8. Pély NY 4 km, rizsföldön (10-15).

Ardea purpurea L. 83. VIII. 18. Hatrongyos, Saj-foki-főcsatorna, VIII. 25. Hatrongyos, Saj-foki-főcsatorna, Pély - NY 4 km, rizsföldön, IX. 8. Pély - NY, rizsföldön.

Ardeola ralloides (SCOP.) 83. VIII. 6. Hatrongyos, Saj-foki-főcsatorna.

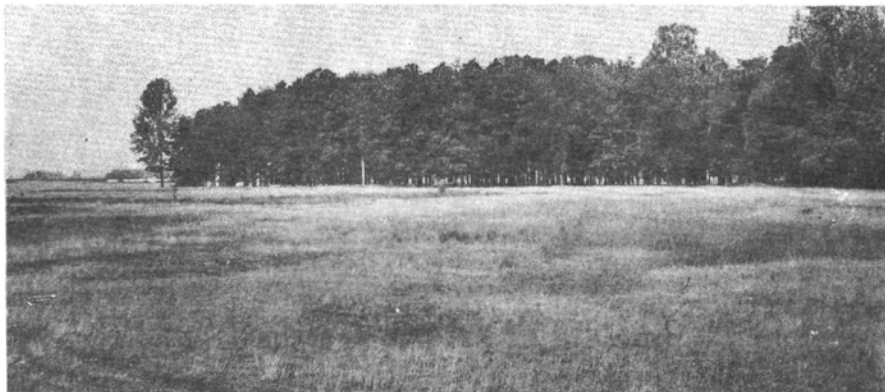
Egretta alba (L.) 83. VIII. 11. Hatrongyos, Saj-foki-főcsatorna (2), IX. 8. Pély - NY 4 km, rizsföldön (30), X. 4. Hatrongyos.

Egretta garzetta (L.) 83. VII. 28. Hatrongyos, Saj-foki-főcsatorna, VIII. 6. utt (2), IX. 8. Pély - NY 4 km, rizsföldön (18).

- Numerius arquata (L.) 83. IX. 2., a Kiskörei-Holt-Tisza mellett belvízen.
- Limosa limosa (L.) 85. IV. 26. Hev. vez. - NY, vizenyős réten, belvíz körül több, Hev. vez. - DNY 1-2 km, vizenyős réten több pár költ (4 tojásos fészkalj).
- Tringa erythropus (PALL.) 86. VI. 19. Hev. vez. - NY, vizenyős réten, belvíz körül (30-40).
- Tringa totanus (L.) 85. IV. 26. Hev. vez. - DNY, belvíz körül több, költenek is, Hev. vez. - DNY 1-2 km, vizenyős réten több pár költ, 86. VI. 19. Hev. vez. - DNY, költ (repülő fiókák).
- Tringa nebularia (GUNN.) 83. VIII. 18. Hatrongyos, Saj-foki-főcsatorna (4), VIII. 25. uitt (3).
- Gallinago gallinago (L.) 83. IX. 2. Kiskörei-Holt-Tisza, néhány példány.
- Philomachus pugnax (L.) 83. IX. 2. Kiskörei-Holt-Tisza mellett belvízen több péld., 85. IV. 26. Hev. vez. - NY több, nászruhás hímek is, egy ♀ elhullva, VII. 18. Heves, egy részben nászruhás hím.
- Recurvirostra avosetta L. 85. IV. 26. Hev. vez. - DNY, belvízen lévő szigeten két fészek (3 és 4 tojásos), egy másik, kisebb szigeten egy fészek, 86. VI. 19. Hev. vez. - DNY 3-4 pár, és a repülő fiatalok (összesen kb. 20 péld.).
- Burhinus oedicnemus (L.) 83. VI. 15. Tszm., szikesen.
- Larus argentatus PONT. 83. IX. 2. Kiskörei-Holt-Tisza (2 juv.).
- Larus ridibundus L. 83. IX. 2. Kiskörei-Holt-Tisza mellett nagy számban, eke után szedegetnek, IX. 8. Pély - DNY 4 km, rizsföldön (2), Hatrongyos, vetésen (20), 85. VII. 12. Hatrongyos mellett nagyobb számban, kékvércsékkel vegyesen vadásznak.
- Columba palumbus L. 83. VI. 2. Pély - NY, ezüstfán költ, 85. VII. Tszm. vasútállomás, ezüstfán költ, 86. VI. 12. Hev. vez. faluszéle, eperfán költ.
- Streptopelia turtur (L.) 83. V. 12. Heves - DK 2 km, nyárasban költ (2 tojásos kotlik), V. 26. Hatrongyos mellett nyárasban fészek 2 tojással, a madár kotlik, 85. VII. 18. Tszm. vasútállomás, olajfásban több fiatal, 86. VI. 12. Hev. vez. belterületen eperfán költ.
- Streptopelia decaocto (FRIV.) A lakott területeken költ.
- Cuculus canorus L. 85. VII. 12. Tszm. - NY, tölgyesben egy elhullott példány.
- Athene noctua (SCOP.) 83. VI. 23. Hatrongyos, nyáras.
- Asio otus (L.) 83. V. 12. Hatrongyos mellett nyárasban, varjútelepen költ. 84. V. 3. Hatrongyos mellett nyárasban, 85. IV. 26. Hev. vez. - NY, akác fasorban költ, VII. 12. Pély - NY nyáras, Hatrongyos mellett akác fasorban egy széttépett fióka, VIII. 1. Tszm. vasútállomás mellett ezüstfán.
- Alcedo atthis (L.) 83. X. 4. Hatrongyos, Saj-foki-főcsatorna.
- Coracias garrulus L. 83. VI. 15. Tszm. - NY, juhodálnál, a Saj-foki-főcsatorna mentén nyárasban két helyen költ, 85. VII. 18. Tszm. vasútállomás, a villanyvezetékeken (3). Villanyvezetékeken más alkalmakkor is viszonylag gyakran láttam.
- Upupa epops L. 83. V. 26. Hatrongyos, nyáras, VI. 15. Tszm. - NY, juhodálnál, IX. 8. Hatrongyos, nyáras.
- Picus viridis L. 83. V. 26. Hatrongyos mellett nyárasban költ, VI. 15. Tszm. - NY, tölgyesben.
- Alauda arvensis L. A parlagokon, mezőgazdasági területeken gyakori, 85. IV. 26. Hev. vez. - NY 4 tojásos fészkalj.
- Hirundo rustica L. A falvakban és a tanyákon költ.
- Delichon urbica (L.) A lakott területeken költ.
- Oriolus oriolus (L.) A nemesnyárasokban költ, 83. V-VIII Hatrongyos, 85. V. 28. Pély.
- Corvus cornix L. 85. IV. 26. Hev. vez. - NY, akác facsoportban költ, de a környező fasorokban, magányos íz és nyárfákon is fészkel.
- Corvus frugilegus L. Hatrongyos mellett nemesnyárasban két telepe is volt (az egyiket 85-ben kivágták), 38 ill. 55 fészekkel, Pélytől NY-ra szintén nemesnyárasban van nagyobb telepe (120-130 fészek), és Hev. vez. - Pély között akácokban egy kisebb telepe. A vadászok minden erővel irtják őket, így a telepek népessége csökken.
- Coloeus monedula (L.) A vetési varjú telepeken elszórva néhány pár mindig költ, 86. V. Hev. vez. - DNY, öreg fűzfa odvában, 2,5 m magasan költött.
- Pica pica (L.) A kisebb facsoportokban, és a magányos olaj- és fűzfákon költ, 83. X. 4. Pély - NY 1 km, kisebb csapatban.
- Turdus pilaris L. 83. V. 26. Hatrongyos mellett nyárasban költ (SOLTI, 1983); IX. 2. Hatrongyos, Saj-foki-főcsatorna (2).
- Saxicola rubetra (L.) 84. V. 3. Hatrongyos mellett akác fasorban.
- Eritacus rubecula (L.) 84. V. 3. Hatrongyos mellett akác fasorban.
- Sylvia nisoria (BECHST.) 86. VI. 12. Hev. vez. faluszélen bozótban költ.
- Phylloscopus sibilatrix (BECHST.) 84. V. 3. Hatrongyos mellett akác fasorban (3).
- Muscicapa striata (PALL.) 83. IX. 2. Hatrongyos, Saj-foki-főcsatorna melletti nyáras.



1. kép Tarnaszentmiklós - DK (Hatrongyos-tanya környéke), nemesgyár erdő, körülötte mezőgazdasági területek. A *Circus pygargus*, *Falco vespertinus*, *Falco tinnunculus*, *Perdix perdix*, *Coturnix coturnix*, *Phasianus colchicus*, *Columba palumbus*, *Streptopelia turtur*, *Asio otus*, *Coracias garrulus*, *Upupa epops*, *Picus viridis*, *Alauda arvensis*, *Oriolus oriolus*, *Corvus frugilegus*, *Turdus pilaris*, *Lanius minor*, *Sturnus vulgaris* élőhelye.



2. kép Tarnaszentmiklós - NY, szikes legelő, kocsányos tölgyessel. A szikesen *Burcinus oedionemus*, *Alauda arvensis*, az erdőben *Falco vespertinus*, *Columba palumbus*, *Streptopelia turtur*, *Cuculus canorus*, *Picus viridis*, *Corvus frugilegus*, *Coloeus modendula*, *Sturnus vulgaris*.



3. kép Tarnaszentmiklós - vasútállomás, eziistfa erdőfolt, körülötte legelő. A *Falco vespertinus*, *Falco tinnunculus*, *Columba palumbus*, *Streptopelia turtur*, *Asio otus*, *Alauda arvensis*, *Pica pica*, *Lanius collurio* élőhelye.



4. kép Hamvas rétihéja (*Circus pygargus*) fiókák búzatáblában.



5. kép Gulipán (*Recurvirostra avosetta*) a fészkenél.

- Botaurus stellaris (L.) 86. VI. 19. Hev. vez. - Tszm. között vízzállásos részen nádasban 3 fészek, már nagy fiókákkal.
- Ciconia ciconia (L.) Hev. vez.-en és Pélyen költ.
- Ciconia nigra (L.) 83. X. 4. Hatrongyos (4).
- Platalea leucorodia (L.) 83. IX. 8. Pély - NY 4 km, rizsföldön (3).
- Branta ruficollis (PALL.) 83. I. 9. Kömlő (juv., lőtték).
- Anas platyrhynchos L. 83. IX. 2. Hatrongyos, Saj-foki-főcsatorna (2), a Kiskörei-Holt-Tiszánál belvízen (2), 85. IV. 26. Hev. vez. - DNY, öreg fűzfa odvában költ (8 tojásos kotlik).
- Anas querquedula L. 84. V. 3. Hatrongyos, Saj-foki-főcsatorna (1 pár), 85. IV. 20. Hev. vez. - ÉNY, 12 tojásos fészekalj, IV. 26. Hev. vez. -DNY (♀).
- Anas acuta L. 85. IV. 26. Hev. vez. -DNY 1-2 km, vizenyős réten (1 pár, költésük lehetséges), 86. VI. elején Hevesvezekény határából 3 fiatalot hoztak BALÁZS Tibornak.
- Milvus migrans (BODD.) 83. V. 12. Heves - DK 2 km, magasan kering, dolmányos varjú zaklatja.
- Accipiter gentilis (L.) 83. VII. 3. Pély (ad. ♀), egy kékvércse fészekbe berepülve az ott lévő, már nagy fiókákat ette.
- Accipiter nisus (L.) 83. X. e. Pély - NY 2 km (2 ad. ♀, 1 ad. ♂).
- Buteo rufinus (CRETZSCHM.) 83. VIII. 25. Hatrongyos, IX. 20. uitt (♂ ?) kering, barna rétihéja kergeti.
- Buteo buteo (L.) 83. VIII. 11. Hatrongyos, IX. 2. uitt (2 ad. + 1 juv.), Tszm., IX. 8. Hatrongyos, nyáras (nagyon világos alsó oldalú példány), X. 4. Hatrongyos (3).
- Aquila heliaca (SAV.) 83. VIII. 11. Hatrongyos (juv. ♂), X. 4. Tszm. - DK 5 km, legelőn (juv. ♂ ?).
- Haliaeetus albicilla (L.) 84. VIII. 30. Hatrongyos mellett nyárfaerdőből repült fel egy ad. példány (teljesen fehér farkú).
- Circus cyaneus (L.) 83. VIII. 25. Hatrongyos (ad. ♂).
- Circus pygargus (L.) 83. VIII. 25. Hatrongyos (2 juv.), 84. VIII. 30. Hatrongyos (juv.), 85. VII. 4. Hev. vez. - NY, búzatáblában 3 fészek. Kettőben éppen kirepült fiókák (4 - 4), az egyik tojója erősen támadott, egyben 3 db 2 - 3 hetes fióka. Ez utóbbi hímje magasan kering, és a levegőben adja át a zsákmányt, az alatta keringő tojónak. A környező búzatáblákban még több pár is költött, és nem csak ebben az évben, hanem 1984-ben is itt költöttek.
- Circus aeruginosus (L.) 83. VIII. 11. Hatrongyos (ad. ♀), IX. 20. uitt (ad. ♀), pusztai ölyvet kerget, 84. VIII. 9. Tszm. vasútállomás mellett parlag területen 5 - 6 példány vadászik (ad. ♂, ♀ és juv. is).
- Circaetus gallicus (GM.) 83. IX. 8. Pély - NY 1 km (ad.), szítálva vadászik, Hatrongyos, vadászik, IX. 20. Hatrongyos, Pély - NY 2 km.
- Falco cherrug GRAY 83. X. 4. Tszm. - Hatrongyos között, 84. VIII. 30. Hatrongyos, mindkettő magasan keringett.
- Falco columbarius L. 83. X. 4. Hatrongyos (2).
- Falco vespertinus L. 83-ban Hatrongyos mellett két telepe volt, mindkettő nemesnyárasban, Pélytől NY-ra pedig egy, szintén nyárasban vetési varjak fészkeiben költöttek. Néhány pár elszórva költött még szarka és dolmányos varjú fészkekben is, ezüst-, ill. nyárfákon. A telepek nagysága 10 - 25 pár között változott. 85-ben az egyik nyárasat kivágták, és ezért lényegesen több pár költött szétszórva, egyesével, vagy 2 - 3 páras kis telepekben (pl. Tszm., vasútállomás mellett). Ekkor Tszm. mellett (NY-ra) egy tölgyesben is megtelepedtek, először csak néhány pár, majd 86-ban már 10 pár feletti telepet alkottak.
- Falco tinnunculus L. 83. V. 12. Hatrongyos, nyárasban (a kékvércse telepen) egy pár költ, a tojó kotlik, IX. 20. Pély - NY (4-5), X. 4. Pély - NY 2 km (6-7 péld., karvalyokat kergetnek), Tszm. - K (2), 85. IV. 26. Hev. vez. - DNY, magasfeszültségű vezeték alatt tiszánál több példány elhullva, Hev. vez. - DNY, facsoportban és akác fasorban is költ, 86. VI. 19. villanyvezeték alatt egy 1 éves ♂ elhullva, VI-ban Hev. vez. - DNY-ra egy öreg fűzfa odvában 1 m magasan költött (előző évben itt tőkés réce fészkel), 86. Hev. vez. - NY, magányos fűzfán szarkafészekben költött, VII. 4-én kirepült fiókák.
- Perdix perdix (L.) Szórványosan költ, 83. VII. 7. egy pár, néhány napos fiókákkal.
- Coturnix coturnix (L.) 84. V. 3. Hatrongyos mellett búzatáblából szól.
- Phasianus colchicus L. Mindenütt gyakori, 83. VI. 23. Hatrongyos, tyúk, pár napos fiókákkal (egy vörös vércse ad. ♂ támadja a fiókákat).
- Otis tarda L. 83-ban Hatrongyos mellett vedlett tollait találtam, 86. VI. 19. Hev. vez. - NY, dinnyeföldön (♂).
- Vanellus vanellus (L.) 83. IX. 2. Hatrongyos, Saj-foki-főcsatorna mellett 100-150-es csapat, a Kiskörei-Holt-Tisza mellett nagyobb számban, 85. IV. 26. Hev. vez. - DNY, vizenyős réten több pár költ, 3-4 tojásos fészekalj, egyikben ekkor kelnek a fiókák, VII. 18. Tszm., csapatban táplálkoznak.

Ficedula hypoleuca (PALL.) 84. V. 3. Hatrongyos mellett akác fasorban (1 pár).

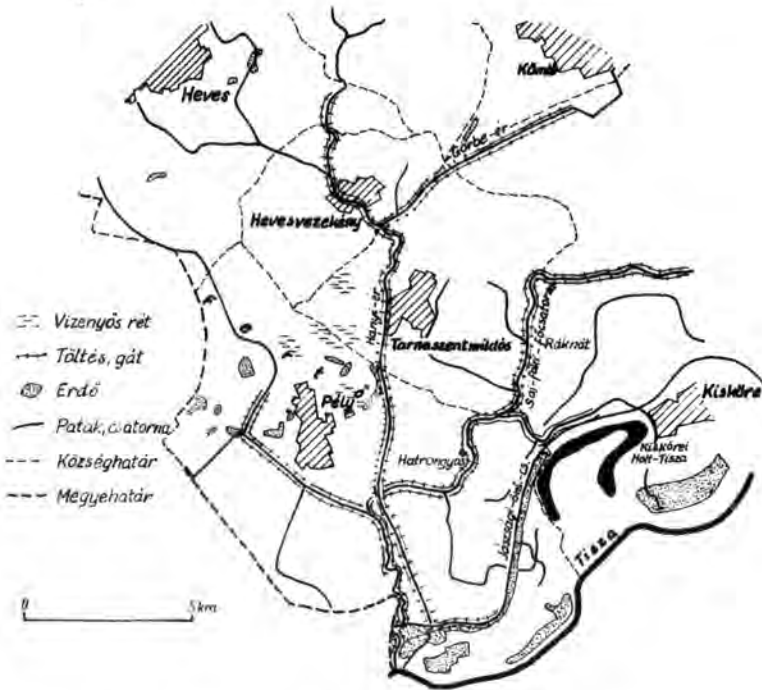
Ficedula albicollis TEMM. 84. V. 3. Hatrongyos mellett akác fasorban (2 ♀).

Motacilla cinerea TUNST. 85. V. 28. Pély - NY, földúton (1 pár)

Lanius minor GM. 83. VI. 23. Hatrongyos, nyáras (3-4 pár), 85. VII. 18. Hatrongyos, nyárasban fészek, közelében a kirepült család, 86. VII. 24. Hev. vez. - Tszm. között ezüstfán, kb. 4 m magasan 6 tojásos fészek, a madár kotlik.

Lanius collurio L. 83. V. - IX. Hatrongyos mellett nyárasban költött, de másutt is költ, legelőkön, bokrosokban (pl. Tszm. vasútállomás).

Sturnus vulgaris L. A nyárasokban sokfelé költ, 85. V. 28. Pély - NY, nyárasban sok, a fiókák már kirepültek, VII. 12. Tszm. - Pély között, a Hanyi-ér felett rajzó szitakötőkre (Sympetrum sanguineum) a kékvércsékkel vegyesen, tömegesen vadásztak, VII. 18. Tszm., csapatban szedegetnek a réten, 86. VI. 19. Hev. vez. faluszélien eperfákon csapatosan.



1. ábra A vizsgált terület vázlatos térképe

IRODALOM

SOLTI, B. (1983): A Ienyőrigó (*Turdus pilaris* L.) újabb fészkelései Heves megyében. *Földt. Hírl. - nat. Mus. Matr.* 8.: 179-181.

DR. SOLTI Béla
Mátra Múzeum
H-3200 GYÖNGYÖS
Kossuth út 40.